

Száz Láng-gyári év

A terhelésmérő mutatója parányi átlag érezhető lengésekkel járcol az üveg alatt.

Mély, üvöltő zúgással forog a turbina. Az egyik erőműben 50 megawattot mutat a mutató — a másikban százat, a nagyapák idejében hihetetlen teljesítményt. Zúgnak a turbinák Palkonyán, Százhalombattán, Pécsújhegyen, a síófoki kikötőtől indul a Beloiannisz, dolgoznak a dunajvárosi gázmosó tornyok, működnek a penicillingyártó gépsorok. És mindegyiken négy betű: *Láng*.

Százéves a gyár.

A történet nem a Váci úton kezdődött, noha a nemzeti köztudat a Láng-gyárat úgy összekapcsolja a Váci úttal, mint mondjuk a MÁVAG-ot a Kőbányai úttal. A Láng-gyár azonban — amelyet a német cégneveket megszokott pesti köznyelv teljesen feleslegesen ejtett Lángnak, lévén alapítója pozsonyi magyar — a Váci körúton kezdte meg a munkát. Az akkor külföldiek voltak, a gyár meg kis műhely, az út a környék egyetlen kikövezett utcája, a legvégén óriási, hombárszerű épület, körülbelül a Szikra mozi helyén. Ideérkezett naponta egyszer a bécsi vonat.

*A legnagyobb iparvállalataink közt is előkelő helyet elfoglaló gyárat 1868-ban alapította Láng

László — írja róla az Országos Iparegységlet kiadványa. Tíz-tizenketten kezdtek: gépeket javítottak és malomberendezéseket gyártottak. Akkor az volt az üzlet. A Nagykörút helyén még káposztát termelnek. A tájon egyetlen emeletes ház, a London Szálló. Túl rajta fészerek, palánkok, a város pereme száz évvel ezelőtt, Oetl Antal úrral, Rökk úrral, lóvasúttal...

Beszéljünk az alapítóról is, mert nem az átlaggyáros, hanem a *«self-made-man»* típusa. Így nevezi a gyár jubileumára készült, e sorok anyagának gyűjtésekor is felhasználott könyv szerzője, Fülöp János is, és elfogadjuk ezt a meghatározást. Orvos a nagyapja is, az apja is — céltudatos, realis ember. Inasnak adja a fiút, amit akkor talán sokan nem értettek, mert 1851-ben az orvosgyerekeket nem a *műhely* felé indították útba. A bécsi kisiparos műhelyéből ipariskolába került, majd a Rajna-vidék, svájci és angol gyárak következtek — aztán az a külföld, a város peremén, a mai Bajcsy-Zsilinszky úton.

Innen nőtt a gyár a maivá, a sokezres Lánggá, a magyar gépipar egyik jelentős bázisává. Angyal-föld egyik mozgalmi centrumává. Aki a sémákat keresi és kedveli, eltéved ebben a gyártörténetben: Láng ugyanis se rossz tőke, nem volt, se jó, hanem okos. Majdnem hogy a név szerinti ismerte a

munkásait, a legjobbakat különösen. Fejből tudta, kinek van serdülő fia, törődött az utánpótlással: szakmát ingyen adott a kezükbe. És még az Általános Munkáségetbe is belépett.

Teltek az évtizedek és a négyszáz Láng-gyári körében alig moccant a mozgalom. Az első, igazán jelentős megmozdulás 1905-höz fűződik. Kettős szikra lobbantotta lángra, az egyik a messzi orosz-földről jött, a másik a közvetlen szomszédból, Oetléktől, ahol egy komisz művezető magatartása miatt az elégedetlenség túlcsapott minden gáton.

A Láng-gyáriak szolidaritást vállaltak. Nemcsak az öregek: az inasok is. Ez már a szervezettség tömegessé válásának időszak: az esztergályosok, min'aasztalosok és öntők műhelyeikbe már be sem engednek mást, mint szervezett munkást. Már évtizedes múlt van mögöttük, hiszen 1890-ben ott vonultak az első május elsején, a városligeti színpadon szemben, ott mentek a Flóra-gyárak, a vasutasok, a Wörner-gyáriak, a Schlick munkásai között, megemelték kalapjukat, ezzel jelezve a határozati javaslat elfogadását.

Ott voltak és példás rendben vonultak el. És mondjuk meg, általában példás rendben dolgoztak a gyárban is, mert Láng

nem tartozott a munkásokat piszkáló, a jó munkát meg nem fizető tőkésék közé. A már említett gyári emlékkönyv idézi egy régi munkás emlékezeit: »aki bekerült, az tudatában volt annak, hogy még ha el is bocsátják, nagy előnyt jelent, hogy a munkakönyvében a Láng-gyár bejegyzése van.«

A gyárban tudni kellett. A gyár a nagy gőzgépekben már fedezte az ország szükségletét — aztán átállt a villamos erőművek 800—2500 lóerős gépszerkezetének kielégítésére, 1900-ban már aranyérmes és Grand Prix-t hozott Párizsból. De a munkás munkás maradt és a legokosabb tőkés is tőkés. És ezt mind többen tanulták meg — és vizsgáztak is belőle.

1918 októberében a Láng-gyár létszáma 1700 munkás volt.

1919. június 6-án a Tanácsköztársaság vöröshadseregében 620 Láng-gyári harcolt. Verekedtek Hatvannál, Szerencsnél, Lévánál, a Láng-zászlóalj legjobbjainak bujdosniuk kellett a 133 nap után, a mozgalom illegálisba szorult.

De élt. Élt és a sztrájkmozgalmak következetes-ségéért lépett fel, terjesztette az illegális propagandaanyagot, erősfette a baloldali ellenzékét a Szociáldemokrata Párton belül, tette, amit kellett. Kommunisták és szociáldemokraták együtt alapították meg az MSZMP-t 1924-ben — *Venéczi János* és *Kiss Ferenc* e párt tagjaként tartóztatja le a rendőrség. Az ország fölött a bethleni konzolidáció talmi fénye csillog,

a világban már érik a váltság, magyar földön az 1930-as szeptember elseje — és előretör a fasizmus. Ezeket a mondatokat szinte minden magyar gyártörténetbe bele lehet iktatni. Azt is, hogy az alacsony bér, az egészséglet, sötét munkahe-lyek, a tisztálkodás szinte minimum alatti lehetősé-gek — a nyílt terrort, a katonai parancsnokságot, a házi börtönt, a besugást...

3 És mégis, mindennek ellenére:

A VI/2-es ifik Láng-gyári csoportja illegális kommunista sejtet szervez. (Az átlagkereset a Láng-gyárban 24 pengő. A vezérigazgató bruttó javadalmazása 1939-ben 97 és fél ezer pengő. Tudják az ifik az összeget? A sajtójukat bizonyára. És még ha látják is a Láng-család tagjainak személyes, rokonszenves vonásait, gesztusait: tudják, hogy odafönt nem mindenki Láng.)

1940 márciusában le-tartóztatják *Rác Kálmánt, Viktorinét, Fischer Istvánt, Baron Józsefet*. Megláncolva viszik őket a kihallgatásra az utcán, vasárnap. A kérdésekre kiket kísérnek, a rendőrök azt felelik: tyúktolvajokat. Pedig a *Bogyó-csoportot* kísérik, *Práth Károlyékkal*, meg a többi magyar acélbelivel együtt. Munka volt mögöttük is, az ifik mögött is, röpcédulázás, gyűjtés a Vörös Segélynek, feliratozás — jó minőségű festékekkel, amit csak a véső visz le, de a nyoma akkor is megmarad. A DEF

nyomozói senkit sem kí-mélnék, de a Bogyó-sejt tagjai nem vallanak, nem buktatnak le senkit, nem »köpnek«. Súlyos börtön-büntetést csak Bogyó-kap. (Horthy bírósága ta-lán sejteti, hogy a gyár 1945-ös párttitkárát ítéli el?)

Ez már a háború elő-estéje. A *büntetőszázado-ké*, amelyekben Láng-gyáriak is sínylődnek az ukrán hőmezőkön — és a csendes, szürke délelőttöké, amelyekben ma már bizonyára végképp ismeretlen szerkesztők, technikusok, munkások csendben *elszabotálják a német tengeraltatókat*.

Írtózatot nehéz, életve-széllyel jár minden ilyen lépés. 1944 végén a Wehr-macht az egész berende-zést el akarta szállítani, vagy legalábbis az érté-kesebbeket. Minden mű-hely lassítja a munkát, eldugja a szerszámot, az anyagot... December van, a zöldesszürke egyenru-hák eltűnnek, a szabályo-zó berendezések a helyü-kör maradnak, *Angyal-föld szabad*.

4 Megkezdődött az új történet. Megalakult a Ma-gyar Kommunista Párt Láng-gyári szervezete, *Bogyó* elvtárrsal az élen, *Stassákkal, Ughival* és *Féherrel* a vezetőségben. És a 3. ukrán front ide-küldött egy kapitányt, akit *Kucserovnok* hívtak. Le-het, hogy most is itt lesz a jubileumon, meghívta-mert a gyár népe szerette

— és nemcsak azért sze-rette, mivelhogy a front-katonák normáit biztosít-totta a vasasoknak.

Ennek a történetnek is vannak szomorú filmkoc-kái, mint az 1946-os tűz, amelyet szinte bizonyos, hogy szabotázs okozott — és vannak fényesen csil-logó, csupa szín részletei, mint az államosítás kora, a gyár fejlesztésének me-redekén felfelé ívelő gra-fikonja.

Feljegyezték, hogy az egy megawattos gőzturbi-nától a 36 megawattos gép elkészítéséig 30 év kellett. 1949-ben viszont a saját szerkesztő gárda új feladatoknak vágott neki, amíg el nem jutott a 100 megawattig — már 1967-ben.

És a Láng — ha játsza-ni akarnák beosztásokkal és káderekkel — egész kormányokra és diplo-máciai apparátusokra vá-ló politikust, diplo-matát adott, minisztere-ket és miniszterhelyette-seket, civileket és kato-nákat.

Most majdnem mind ott lesznek az ünnepen. Bizonyos, hogy *aki tud, eljön*.

Kezdődik a második évszázad.

Baktai Ferenc

*

A LÁNG GÉPGYÁRBAN csütörtökön megkezdődtek a centenáriumi ünnepségek. A gyár bejárataán felavatták egy munkás bronzba öntött szobrát, Kalló Viktor alkotását.

A szoboravatás után a vállalat előcsarnokában megnyitották a centenáriumi kiállítást. (MTI)